

De inhuldiging van keizer Karel VI te Gent in oktober 1717

W.L. Braekman

Toen men in Vlaanderen hoorde dat het Barrièretraktaat, dat, zoals bekend, op 15 november 1715 werd gesloten, de bepaling bevatte dat het fort van Rodenhuisen moest worden gesloopt, werd dit als zeer slecht en frustrerend nieuws ervaren. Wanneer dan bovendien bleek dat eveneens was overeengekomen dat een groot deel van het noorden van Oost-Vlaanderen aan de Verenigde Provinciën zou worden overgedragen, nam de misnoegdheid nog in sterke mate toe. In verscheidene Vlaamse steden vreesde men dan ook voor moeilijkheden en die vrees nam pas in 1718 af toen de territoriale aanspraken van de Verenigde Provinciën gevoelig werden ingeperkt.

Het was in deze moeilijke omstandigheden dat keizer Karel VI, de vroegere aartshertog Karel III, de hertog van Brabant en graaf van Vlaanderen, zijn intrede deed in de grote Brabantse en Vlaamse steden, Brussel en Gent. ⁽¹⁾ Beide feestelijke gebeurtenissen zijn in dicht beschreven door de in zijn tijd althans te Gent welbekende rederijker Jacobus Hije, meesterkuiper van stiel en vader van een groot gezin, die op de Begijnengracht zijn beroep uitoefende. Deze twee gelegenheidsgedichten zijn bewaard in een handschrift dat de verzamelde werken van de auteur bevat en nu in de Gentse universiteitsbibliotheek een veilig, maar tot voor enkele jaren een zogoed als onbekend onderkomen heeft gevonden. ⁽²⁾

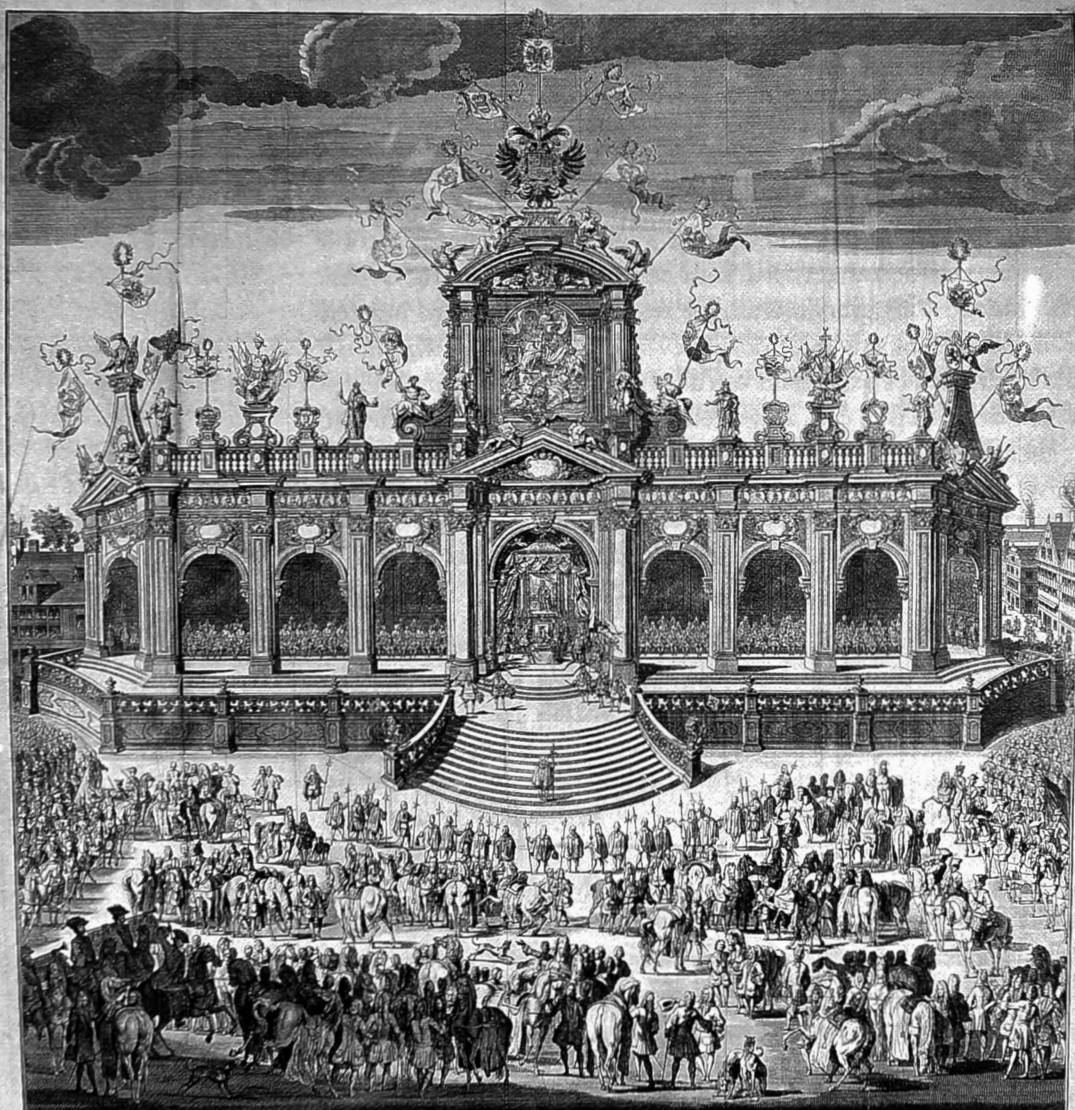
Nadat de inkomst van de keizer, vertegenwoordigd door de markies van Prié, te Brussel had plaatsgevonden op 2 oktober 1717, ⁽³⁾ organiseerde dezelfde markies, tevens luitenant van prins Eugène de Savoye en gevolmachtigd minister, persoonlijk de inhaling van de keizer te Gent ⁽⁴⁾. Die had plaats op 18 oktober en was het hoogtepunt van zijn vier dagen durend verblijf in de Arteveldestad, dat met allerlei evenementen werd opgeluisterd. Evenmin als te Brussel was te Gent de keizer zelf aanwezig. Die is zelf nooit in de Nederlanden geweest. Het was telkens een representant, een plaatsvervanger die bij deze intredes in naam van de keizer optrad en in zijn naam en in zijn plaats alle plichtplegingen vervulde.

(1) Over het verschijnsel van de Blijde Intochten in het algemeen raadplege men o.m. H. Soly, "Plechtige intochten in de steden van de Zuidelijke Nederlanden tijdens de overgang van Middeleeuwen naar Nieuwe tijd: communicatieve, propaganda, spektakel", *Ts. Voor Geschiedenis* 97 (1984), 341-361. Over de historische achtergrond ook *België in de achttiende eeuw* (Brussel, Gemeentekrediet, 1987), vooral p. 30.

(2) U. Gent, hs. 2421. Over dit hs. en de auteur, zie W.L. Braekman, *Leven en Werk van de Gentse rederijker Jacobus Hije (1667-1749)*, Fac. Univ. St.-Louis, Studieceterum 18de-eeuwse Zuid-Nederlandse Letterkunde (Brussel, 2002), Cahier 21.

(3) Fol. 142-145 in het handschrift beschrijft deze gebeurtenis.

(4) V. Fris, *Histoire de Gand* (Bruxelles, 1913), p. 276-277.

Représentation de la cérémonie solennelle de l'Inauguration de Sa. Majesté Impériale et Catholique Charles VI. Empereur des Romains et de Hongrie, Roi des Espagnes comme Comte de Flandres célébrée au grand Théâtre dressé sur la Place au Vendredi en la Ville de Grand Capitale de la Province le 16 Octobre 1717.

Naar aanleiding van deze heuglijke gebeurtenis gelastte de magistraat de schilder Jean van Volxsom met het borstelen van een groot doek waarop hij de schitterende praal van de inhaling moest vastleggen. Ook gedenkpenningen werden geslagen en een paar jaar nadien verscheen nog de gedetailleerde *Relation de l'inauguration* met zes uitstaande kopergravures als een blijvend aandenken. ⁽⁵⁾

(5) J. Landwehr, *Splendid Ceremonies* (Leiden, 1971), nr. 198: *Relation de l'inauguration solennelle de sa sacrée majesté impériale et catholique Charles VI ... comme Comte de Flandres, Célébrée à Gand ... le XVIII. Octobre 1717* (Gand, A. Graet, 1719).

Verloop der feestelijkheden

De vertegenwoordiger van de keizer kwam te Gent aan in de late namiddag van de 16de oktober. Aan de Keizerpoort werd hij verwel-

komt door de magistraten van de twee schepenbanken met aan het hoofd de grootbaljuw van de stad en uit zijn handen ontving hij de sleutels. Hij begaf zich dan onder artilleriesalvo's en klokkengelui naar de St.-Pietersabdij, waar hij de nacht doorbracht.

Op 17 oktober werd hem de erewijn aangeboden door twee afgevaardigden van de Keure. Twee vaten wijn, beschilderd met de wapens van de stad en liggend op een wagen bedekt met een rood kleed, waren daartoe aangevoerd door een escorte van vijftig Gentse burgers, uitgedost als grenadiers. De rest van de dag werd besteed aan het onderzoeken van de geloofsbrieven van de afgevaardigden uit vele steden en aan het bespreken van alle bijzonderheden van de ceremonie van de volgende dag. Deze ceremonie moest, zo wilde het de keizer, geheel verlopen zoals die van 1666, toen Karel II, koning van Spanje, vertegenwoordigd door de landvoogd, de markies van Castel Rodrigo, zijn intrede had gedaan.

De dag daarna, op 18 oktober, vertrok rond negen uur 's ochtends van aan het bisschoppelijk paleis een afvaardiging van bisschoppen en prelaten. Ze reden te paard naar de abdij, voorafgegaan door hun dienstpersoneel, dat hen te voet begeleidde. De edellieden en de vertegenwoordigers van andere steden kwamen samen op de Kouter en begaven zich op hun beurt naar diezelfde abdij. Voor de poort van de abdijkerk stond een triomfboog en ook in de kerk bij het koor was er een opgetrokken. In het koor, vóór het altaar, was er een verhoog met daarop een bidstoel, waarop 's keizers vertegenwoordiger plaatsnam. Om hem te beschermen stond een afdeling boogschutters rond hem opgesteld en hellebaardiers sloten de toegang tot het koor af. Na de mis met de uitreiking van de communie beloofde hij in naam van zijn meester plechtig de privileges van de St.-Pietersabdij te zullen instandhouden.

Daarna begaf hij zich te paard en begeleid door een indrukwekkende stoet naar de St.-Baafskathedraal. Na de relieken van het H. Kruis te hebben gekust, ging hij de kerk binnen en nam er plaats op een verhoog in halve cirkelvorm. Daar legde hij op het Evangelieboek de eed af en nam aldus bezit van het graafschap Vlaanderen. De geestelijke macht en de vertegenwoordigers van de wereldlijke macht kwamen hem dan een voor een hun onderwerping betuigen.

Na deze ceremonie, die eindigde met het Te Deum, reed de stoet te paard langs de Mageleinstraat, de Kouter, de Zonnestraat, de Korenmarkt en de Langemunt naar de Vrijdagmarkt. Daar was aan de kant van de St.-Jacobskerk een groot verhoog opgericht (zie afbeelding). In naam van de keizer beloofde de markies van Prié er plechtig de voorrechten en wetten van het graafschap te respecteren.

De massa volk die op de markt samengestroomd was, applaudiseerde en juichte. Gouden, zilveren en koperen medailles werden in de massa geworpen. Het was een uniek moment van eenheid en saamenhorigheid.

Daarna begaf de stoet zich naar het stadhuis waarin, aan een tafel in hoefijzervorm, honderdtachtig maaltijden aan de notabelen werden geserveerd. 's Avonds was de stad overvloedig verlicht met brandende piktonnen en lantarens; de klokken van het Belfort werden geluid en de beiaard speelde. Vele huizen droegen opschriften, jaarschriften en verzen allerhande ter ere van Zijne Majesteit. Op de Vrijdagmarkt stonden vier piramiden, beschilderd met de keizerlijke kleuren en met vele lantarens verlicht. Ook vóór het stadhuis stonden drie gelijkaardige indrukwekkende bouwsels. 's Anderendaags, de 19de oktober, werd op de Vrijdagmarkt rond het standbeeld van keizer Karel V een vuurwerk afgestoken en de welgevulde dag eindigde met een openbaar bal in het stadhuis, dat tot in de vroege morgenuren duurde.

Op 21 oktober koos het gilde van St.-Michiel een nieuwe koning en hield daartoe naar aloude traditie een zwaardgevecht op een verhoog dat op de Vrijdagmarkt tegenover het standbeeld van keizer Karel V was gebouwd. 's Avonds werd op de Lieve een tweede vuurwerk gehouden, waarmee de feestelijkheden een spetterend einde namen.

Het gedicht van Jacobus Hije

In een 'liedeken' dat op een bekende en door Hije herhaaldelijk in zijn werk gebruikte wijs gezongen diende te worden, (6) brengt de dichter een ooggetuigenverslag over de plechtigheden die op 18 oktober plaats hadden. De titel ervan luidt: De kavalkade ofte huldinghe van Caerel den derde als grave van Vlaenderen, voltrocken binnen Ghendt, den 18 oktober 1717.

Na een inleidende strofe waarin Jubal, de muze, Orpheus, Pan en de zanggodinnen worden uitgenodigd zich bij de dichter te voegen, wordt de tocht van "veel groote heeren" naar St.-Pieters beschreven (str. 2 en 3). Na de plechtigheden in de kerk aldaar gaat de tocht te paard naar "Sint-Jan", de huidige St.-Baafskathedraal, waar een verhoog speciaal voor deze gelegenheid was gebouwd. Hier legt de keizer de eed af (str. 4). De volgende halte in de tocht is de Vrijdagmarkt, waar eveneens een verhoog staat, waarop in de handen van de markies de eed van trouw aan de landvoogd wordt afgelegd (str. 5). Daar staan vier "staecken" opgericht zoals er te Gent nog nooit te zien waren geweest en steekt men een vuurwerk af (str. 6). Van de Vrijdagmarkt begeeft de stoet van edelen en hoogwaardigheidsbekleders zich naar het stadhuis waar een "overvloed van spijsen" op hen

(6) "Van den wagen van Ronse" is inderdaad een heel bekende melodie: W.L. Braekman, *Hier heb ik weer wat nieuws in d'hand* (Gent, 1990), p. 559. Zie dezelfde, "Een oud lied van 'Den Wagen van Ronse'", *Volkskunde* 81 (1980), 12-28.

staat te wachten (str. 7). 's Avonds heeft een vuurwerk plaats op het "bisschopshof", waar "arken royael" gebouwd staan, een lust voor het oog van allen die het zien (str. 8).

De derde dag van zijn verblijf te Gent gaat de kavalkade van het Sint-Michielsgilde uit die ook op verscheidene plaatsen "gaf lustigh vier" (str. 9). Allerlei dieren worden in de stoet afgebeeld: twee herten, een zwaan, drie leeuwen, een tijger, een kemel, een eenhoorn, een feniks en een arend (str. 10). In de slotstrofe (str. 11) trekt de dichter zich bescheiden terug en laat het woord aan collega's om te "schrijven daarvan meer". Hij eindigt met een oproep tot trouw aan "onsen voorst ghepresen" en een heilwens voor het huis van Oostenrijk.

Nergens in het gedicht blijkt dat Hije wist of ook maar vermoedde dat niet de keizer zelf, maar diens plaatsvervanger te Gent aanwezig was. Dat had trouwens geen belang. De man die opgevoerd werd, hem vertegenwoordigde, was dus bij deze officiële ceremonie ook de keizer in de ogen van de stadsgenoten die de plechtigheid meemaakten.

We laten Hije zelf aan het woord:

LIEDEKEN

Stemme: Van den waeghen van Ronse

1. Komt hier Jubal, die eerst vooral,
 Het soete spel hebt vonden,
 Ghij musen neghental,
 Comt sijnght met open monden,
 Galmt den lof hier uut, 5
 Orpheus, stelt u luijt,
 Bockxvoets Pan, bringht voort u fluijt,
 Ghij neghen sanghgoddinne[n] komt binnen [*bis*]
 Met al die u beminnen,
 Met spel en sangck maeckt soet gheclanck, 10
 Laet ons hier gaen beginnen
 Singhen met vlijt, wat op dees tijt,
 Nu is gheschiet, hoort het bediet,
 Tot vreught van hert en sinnen.

2. D'achtien den dagh sonder gheclach, 15
 October uutghesondert,
 Met vrueght ick sijnghen magh,

1. *Jubal*: zoon van Lamech en Ada, van wie de violisten en fluitspelers voortkomen. 15. *sonder gheclach*: zonder klagen (stoplap).

In 't jaer seventhienhondert, En sevethien daerbij, Wanneer met herten blij,	20
Wiert ghesien veel pomperij, Men sagh veel groote heeren bragheeren, [<i>bis</i>] In gout en silvere kleeren, Wel edeldom, van hooghen rom, Bisschoppen en prelaeten,	25
Vier leden 's lants die seer plesant, Reden te gaer, al paer en paer, Seer groot in pracht en staeten.	
3. Sij reden voort, ghelijck 't behoort, Naer sinte Pieters kercken,	30
Daer vreughden, noijt ghehoort, Waeren seer schoon t'aenmercken, Van al het spel ghelijck, Soo dat met waerheijts blijck, Scheen de kerck een hemelrijck,	35
Daer schoone musickaelen thimbaelen, [<i>bis</i>] Met sangh en soete taelen, Die in de kerck, al even sterck, Met helder stemmen kloncken, Aen iedereen, 't sij groot of kleen,	40
Met vreught van gheest, elck om het meest, Deden het hert ontfoncken.	
4. Maer met begeirt, elck op sijn peirt, Met blijtschap was gheseten, En de abdijs eerweird,	45
Had loffelijck ghequeten, Reden met grooten glans, Ghevolght van vrouw en mans, Naer de kercke van sint Jans Alwaer dat staat grootachtigh, waerachtigh, [<i>bis</i>]	50
Een schoon tonneel seer prachtigh, Waerop met vlijt sijn Majesteijt, Is triumphant ghetreden, En was bereet, te doen den eet. En sijn soo naer dan, allegaer,	55
De groote merckt ghereden.	

21. *pomperij*: plechtstatigheid. 22. *bragheeren*: hier: paraderen, zich vertonen. 32. *aenmercken*: aanschouwen. 36. *musickaelen*: muziek voortbrengende. 55. *soo naer dan*: lees: *soo dan naer*.

5. Een theater g[al]lant en seer plesant,
 Met schilderwerck verheven,
 Sulckx noijt in Nederlant
 Ghesien is oft beschreven, 60
 Stont aerdigh ende schoon,
 Voor iederen persoon
 Op de Vrijdaghsmerckt ten thoon.
 Daer dees lantsheeren t'samen op quaemen [*bis*]
 In order naer betaemen, 65
 Dat was ghelijck een hemelrijck
 T'aenschouwen tot memori
 Hoe iedereen, 't sij groot of klein,
 Hier was bereet te doen den eedt,
 Voor 's keijzers eer en glori. 70

6. Oock bovendien was daer te sien,
 Vier staecten soo vol wonder,
 Meer als ick kan bedien,
 Die van boven tot onder
 Waeren soo pertinent, 75
 Alsser oijt binnen Ghendt,
 Was aen eenigh mensch bekent
 Een vierwerck van ghelijcken, liet blijcken [*bis*]
 Datter noijt daerghelijcke
 En was gheset, soo schoon en net, 80
 Ront keijser Carels stati
 Al wat door const kan sijn begonst,
 Wiert hier verthoont, met lof verschoont,
 Voor 's keijzers recreati.

7. Dan heeft van hier den grooten swier 85
 Naer stadthuijs sigh begheven
 Onder 't gheroep, ghetier :
 Lanck moet den keijser leven !
 Elck wenscht dat Godt altijt
 Sijn stam ghebenedijt 90
 Nu en in der eeuwigheijt..
 Wie kan ten vollen prijzen, bewijzen, [*bis*]
 De overvloet van spijsen
 En kostelickheijt, die was bereijt,
 Op stadthuijs deser stede, 95
 Dat men daer sagh op desen dagh
 Serveet ghediert op taeffel swiert,

75. *pertinent*: geschikt, passend. 81. *stati*: standbeeld. 84. *recreati*: in
 hs. *repertati*.

- Ghemaect vol ardigheden.
 8. Seer triumphant wiert 't allenkant
 Des savonts 't licht ontsteken, 100
 Met vierwerck abbondant,
 Dat heeft ons klaer ghebleken,
 Jaerschriften overal,
 Waeren in groot ghetal,
 Dat men langh ghedijncken sal, 105
 Het bisschopshof beneeven, verheven, [*bis*]
 Oock lof moet sijn ghegeven,
 Daer een schoon werck, seer cloeck en sterck
 Was ardigh te aenschouwen,
 Arcken roijael, seer triumphael, 110
 En schoon om sien, voor alle lien,
 T'sij kinders, mans of vrouwen.
9. Maer al dees vreught in eer en deught,
 En was nogh niet ten eijnden,
 Want op den derden dagh 115
 Sagh men de schoonste benden
 Van menigh granadier,
 Met spainjaers naer den swier,
 Blauwe gaerd gaf lustigh vier,
 Waernaer in weerdigheden, met reden, [*bis*] 120
 Quamp in triumph ghereden,
 Albertus wel met Isabel,
 Die menigh jaer voor desen,
 Hebben bethoont, met jonst bekroont,
 Aen schermersguld met jonst vervult, 125
 Veel weldaeden bewesen.
10. Twee herten, swaen, van achteraan,
 Braggeerden lanckx de straeten
 Drij leeuwen, aengenaem,
 Seer prachtigh bovenmaeten, 130
 Den tigher, vreet ghediert,
 De kemel schoon gheciert,
 Eenhooren, fenicx, lustigh swiert
 Den arent vol histori, en glori, bis
 Die volghde tot memori, 135
 Nogh bovendien wiert daer ghesien
 De triumphanten waeghen,

97. *serveet ghediert*: op tafel opgediend gedierte, wild. 98. Met allerlei versieringen gepresenteerd.

Vol 's keijzers pracht, seer hoogh gheacht,
 Met seghenprael seer triumphael,
 Aen ieder tot behaeghen. 140

11. De vreughden al, in dit gheval,
 Die laet ick voorder blijven,
 Te groot is het ghetal,
 Alles voor mij te schrijven,
 Daer sijn nogh dichters meer, 145
 Die nu voor desen heer,
 Sullen schrijven daervan meer.

Laet ons ghetrouw dan wesen, bij desen [*bis*]
 Aen onsen voorst ghepresen,
 Bidden met vlijt dat Godt altijd 150
 Sijn gunst aen hem laet blijcken
 En dat ons lant den Turck verbant
 Op dat floreert en triumphheert
 Het huijs van Oostenrijck.

Oproer in de kiem gesmoord

Uit Hijes lied blijkt dat de sfeer te Gent ter gelegenheid van de inhuldiging feestelijk en optimistisch was, vol verwachting ook voor een betere toekomst onder de nieuwe bewindsman. Wat niet uit deze tekst blijkt, is dat de stemming onder de Gentse bevolking helemaal niet zo vredig en positief was. Daarin verschilde ze trouwens niet van wat in de andere Vlaamse en Brabantse steden leefde.

Bij het begin van deze bijdrage hebben we de gemengde gevoelens geschetst waarmee het Barrièretraktat in onze gewesten werd ontvaard. Het is tegen deze achtergrond dat men de officiële inhuldiging moet situeren. Hoewel men daar bij het uiterlijk vertoon vol vreugde, goed vertolkt door onze dichter, niets van merkt, leefde er ook te Gent een groot onbehagen. Een zwakke echo daarvan vangen we op in het lofdicht dat Hijje schreef ter gelegenheid van de kavalkade van de blauwe garde van het Sint-Michielsgilde. Het volgt onmiddellijk op het inhuldigingslied. Dit gilde organiseerde immers, we zagen het reeds hierboven, tijdens het verblijf van de vertegenwoordiger van de keizer, de verkiezing van een nieuwe koning. (7) In dit gedicht lezen we dat de gildebroeders hebben:

Gheen ruijs nogh moeijt ghespaert, bij nachten nogh bij dagen
 Maer 't welvaert van de stadt ghetracht te onderschragen
 Gelijck ghebleken is door hun toebieden d'hant
 Op 't stadthuijs eerst en meest is uitgheblust den brant
 Men sagh de vrijdagsmerckt in peryckel boven maeten

(7) W.L. Braekman, "Ommegang in 1728 van het Gentse St.-Michielsgilde, beschreven door Jacobus Hijje", *Oost-Vlaamse Zanten* 78 (2002), 61-73. De eerste elf vv. van het gedicht worden in deze bijdrage geciteerd.

Door oproer die daer was van borghers en soldaeten
Daer ieder vol van schrick voor ongheval beducht
Sigh stelde op de loop, begaven tot de vlucht
Alwaer de blauwe gaerd, in 't perijckel van hun leven,
Hebben met kloecken moet dit ongheval verdreven
Al het ghespijs verjaeght en oock de post ghevadt
Op den tiater tot het welvaert van de stadt.

Hier horen we terloops hoe Helaudt, de kapitein van de “hondert keurlijke mannen”, het elitekorps van het Sint-Michielsgilde, een “brant” op het stadhuis wist te blussen. Of met brand hier letterlijk een vuurhaard ofwel een beginnend oproer bedoeld is, kan men onmogelijk met zekerheid bepalen. Een poging van het “ghespijs” om op het verhoog van de Vrijdagmarkt de plechtigheden te verstoren, heeft Helaudt de kop ingedrukt.

Vermelden we ten slotte nog dat in contrast met het officiële vertoon van publieke vreugde, niet alleen tijdens de aanwezigheid van de keizer tekenen van onrust waarneembaar waren. Drie dagen nadien, op 21 oktober pogde een oproerkraaier, genaamd Georges van der Haeghe, vanop het nog niet afgebroken verhoog op de Vrijdagmarkt de massa op te hitsen tegen het Duits garnizoen in de stad. ⁽⁸⁾ Maar ook deze poging werd in de kiem gesmoord.

(8) V. Fris, *Histoire de Gand* (Bruxelles, 1913), p. 276-277.